

ALTERNATIVNI IZVJEŠTAJ O REALIZACIJI AKCIONOG PLANA ZA IMPLEMENTACIJU STRATEGIJE ZA ZAŠTITU LICA SA INVALIDITETOM OD DISKRIMINACIJE I PROMOCIJU JEDNAKOSTI za period 2017 – 2021. za 2019. i 2020.

za

OBLAST III - Diskriminacija u postupcima pred nadležnim organima, privatnosti i porodičnim odnosima i OBLAST IV - Diskriminacija u oblasti socijalne zaštite, adekvatnog životnog standarda, samostalnog života i života u zajednici

Podgorica, novembar 2021.

Ministarstvo finansija i socijalnog staranja

*Projekat OsamoStall se! sprovodi **Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore** uz finansijsku podršku **Ministarstva finansija i socijalnog staranja** posredtvom Konkursa za NVO u 2020. Sadržaj ovog materijala isključiva je odgovornost UMHCG.*

ALTERNATIVNI IZVJEŠTAJ O REALIZACIJI AKCIONOG PLANA ZA IMPLEMENTACIJU STRATEGIJE ZA ZAŠTITU LICA SA INVALIDITETOM OD DISKRIMINACIJE I PROMOCIJU JEDNAKOSTI za period 2017 – 2021. za 2019. i 2020.

za

OBLAST III - Diskriminacija u postupcima pred nadležnim organima, privatnosti i porodičnim odnosima i OBLAST IV - Diskriminacija u oblasti socijalne zaštite, adekvatnog životnog standarda, samostalnog života i života u zajednici

Ministarstvo finansija i socijalnog staranja

Izdavač:

Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore (UMHCG)

Za izdavača:

Marina Vujačić

Autori/ke:

Dragana Sokić

Marija Šćepanović

Saradnici:

Marina Vujačić

Milica Marđokić Sekulović

Grafička priprema:

Gavro Kračković

Štampa:

Lapis štamparija

Tiraž:

150 komada

Ovaj materijal nastao je u okviru projekta *OsamoStall se!* koji sprovodi **Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore (UMHCG)** uz finansijsku podršku **Ministarstva finansija i socijalnog staranja** posredstvom Konkursa za NVO u 2020. Stavovi izneseni u ovom materijalu isključiva su odgovornost UMHCG i ne odražavaju stav donatora ili drugih subjekata pomenutih u dokumentu.

*Projekat OsamoStall se! sprovodi **Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore** uz finansijsku podršku **Ministarstva finansija i socijalnog staranja** posredstvom Konkursa za NVO u 2020. Sadržaj ovog materijala isključiva je odgovornost UMHCG.*

SADRŽAJ

UVOD.....	6
O PROJEKTU.....	7
REZIME	8
OBLAST III	10
DISKRIMINACIJA U POSTUPCIMA PRED NADLEŽNIM ORGANIMA, PRIVATNOSTI I PORODIČNIM ODNOSIMA.....	10
OBLAST IV	16
DISKRIMINACIJA U OBLASTI SOCIJALNE ZAŠTITE, ADEKVATNOG ŽIVOTNOG STANDARDA, SAMOSTALNOG ŽIVOTA I ŽIVOTA U ZAJEDNICI.....	16
FOKUS GRUPE SA OSI	21
INTERVJU S PREDSTAVNICIMA MINISTARSTAVA.....	23
PREPORUKE ZA DALJA POSTUPANJA PRILIKOM IZRADE STRATEŠKIH DOKUMENATA ZA OSI	27

UVOD

Vlada Crne Gore je 2016. usvojila *Strategiju za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2017-2021*, kojima je identifikovano **deset ključnih oblasti djelovanja**, a to su: poštovanje dostojanstva ličnosti lica sa invaliditetom; pristupačnost; diskriminacija u postupcima pred nadležnim organima; privatnost i porodični odnosi; vaspitanje, obrazovanje i stručno osposobljavanje; profesionalna rehabilitacija, rad i zapošljavanje; socijalna zaštita i adekvatan životni standard; zdravstvena zaštita; politički i javni život; sport, kultura i rekreacija. Strategijom su definisani strateški ciljevi u svakoj od navedenih oblasti i konkretne mjere i aktivnosti za njihovo postizanje, od kojih će u ovom Izvještaju biti analizirane dvije oblasti Oblast III - *Diskriminacija u postupcima pred nadležnim organima, privatnosti i porodičnim odnosima* i Oblast IV - *Diskriminacija u oblasti socijalne zaštite, adekvatnog životnog standarda, samostalnog života i života u zajednici*, u skladu s ciljevima projekta i oblasti u kojoj se isti finansira.

U cilju kvalitetnije i sveobuhvatnije izrade Alternativnog izvještaja o realizaciji Akcionog plana za implementaciju pomenute Strategije za period 2019. i 2020. Udruženje je radilo na analizi izmijenjenih i dopunjenih, odnosno usvojenih zakona u pomenutim oblastima u izvještajnom periodu definisanom u Akcionom planu, kako bi se stvorila realna slika o ispunjenosti planiranih aktivnosti, a time i doprinijelo obezbjeđivanju zaštite od diskriminacije i uživanju jednakih prava OSI. Analizom Akcionog plana i Izvještaja o njegovoj realizaciji može se zaključiti da zakonodavstvo Crne Gore u ovim oblastima još uvijek nije usklađeno ili je djelimično usklađeno sa standardima Konvencije UN o pravima osoba sa invaliditetom, odnosno da se neke mjere i aktivnosti koje su u Izvještaju označene kao realizovane, shodno indikatorima koji su navedeni, ne mogu tretirati kao takve. U Analizi je dat detaljan prikaz realizovanih, djelimično realizovanih i nerealizovanih mjera, po principu semafora. Takođe, na samom početku važno je navesti da je prilikom izrade navedene Strategije i akcionih planova koji se temelje na [Analizi usklađenosti crnogorskog zakonodavstva sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN o pravima osoba sa invaliditetom](#) propuštena detaljna analiza Konvencije, odnosno obaveze države u odnosu na Konvenciju. Takođe, prilikom izrade akcionih planova nakon 2018. nijesu razmatrana [Zaključna razmatranja Komiteta UN o pravima osoba s invaliditetom](#), dostavljena Crnoj Gori u septembru 2017. pa prema tome mjere i aktivnosti ne prate ni preporuke Komiteta.

Dakle, kao i prilikom izrade prvog [Alternativnog izvještaja o realizaciji Akcionog plana za implementaciju Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti na period 2017 – 2021. za 2017 i 2018.](#) koji je tada

objavila **Mreža organizacija osoba s invaliditetom** ukazujemo na činjenicu da definisane mjere i aktivnosti, kao ni indikatori rezultata u navedenim oblastima nijesu zadovoljavajući, niti prate standarde Konvencije koje je potrebno dostići. Takođe, zabrinjavajuće je mali broj definisanih mjera i aktivnosti (ukupno tri mjere, i svega četiri aktivnosti) imajući u vidu da su upravo ovo oblasti u kojima je i izostala detaljna i ozbiljna analiza usklađenosti 2015. Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava, odnosno Vlada Crne Gore, kao ni prilikom prethodnih Izvještaja nije ocjenjivala, niti izvještavala u odnosu na definisane mjere, već samo aktivnosti i indikatore.

O PROJEKTU

Projekat *OsamoStall se!* sprovodi **Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore**, uz podršku **Ministarstva finansija i socijalnog staranja** kroz konkurs za NVO u 2020 u oblasti zaštite lica s invaliditetom.

Projektom se želi doprinijeti poboljšanju položaja OSI u Crnoj Gori kroz razvoj usluga podrške za samostalni život u zajednici u periodu od 12 mjeseci, i to kroz ciljeve usmjerene na doprinos kvalitetu života OSI pružanjem usluga podrške za život u zajednici; unaprjeđenjem informisanosti OSI o uslugama podrške za život u zajednici i samostalnom životu, kao i informisanjem o načinima prevazilažanja posljedica novog koronavirusa; i u krajnjem povećanjem nivoa svijesti društvene zajednice o samostalnom životu OSI.

Ovi ciljevi se namjeravaju dostići pružanjem usluge personalne asistencije (PA) za pet OSI u periodu od sedam mjeseci, organizovanjem tri edukativne radionice za po 10 OSI o uslugama podrške za samostalni život, obilježavanjem Evropskog dana samostalnog života, organizovanjem susreta OSI jednom mjesečno u periodu od 11 mjeseci radi dijeljenja iskustava u oblasti samostalnog življenja, izradom Alternativnog izvještaja o realizaciji Akcionog plana za implementaciju Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2017 – 2021. za 2019. i 2020. za oblast III - Diskriminacija u postupcima pred nadležnim organima, privatnosti i porodičnim odnosima i oblast IV - Diskriminacija u oblasti socijalne zaštite, adekvatnog životnog standarda, samostalnog života i života u zajednici i medijskom kampanjom.

Projektom su obuhvaćene osobe s invaliditetom, (potencijalni) personalni asistenti, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, ali će korist imati i članovi porodica OSI, OOSI, CSR, šira društvena zajednica (mediji, vršnjaci, pojedinci, organizacije osoba s invaliditetom, pružaoci usluga, državne institucije, lokalne institucije i službe i građani) i država Crna Gora.

REZIME

Prema Izvještaju o realizaciji Akcionog plana za implementaciju Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2019/2020 koji je Vlada usvojila na **31. sjednici održanoj 8. jula 2021.** navodi se da je od **30 mjera** koje su definisane Akcionim planom za 2019/2020, čija je implementacija planirana kroz realizovanje **62 aktivnosti**, u prethodnom dvogošnjem periodu realizovano **49 aktivnosti, djelimično su realizovane 3 aktivnosti, dok 11 aktivnosti nije realizovano.** Vlada uz usvojeni Izvještaj i Akcioni plan nije dala konkretne zaključke i preporuke koje prate usvojeni dokument u smislu zaduživanja određenih organa uprave čiji je stepen realizacije mjera/aktivnosti neadekvatan. Navedeno konstatujemo iz razloga što se u Izvještaju u odjeljku *Indikatori* navode stavovi određenih resora da su neki propisi mijenjani i da su aktivnosti uspješno realizovane, bez detaljnog pojašnjenja/obrazloženja o rezultatima i ishodima takvih aktivnosti, što samo ukazuje na činjenicu da se ovakvim stavovima ne može doprinijeti ostvarivanju ciljeva Strategije i Akcionog plana.

Aktivnosti prilikom pripreme ovog Alternativnog izvještaja obuhvatale su desk istraživanje u okviru kojeg su prikupljane javno dostupne informacije, čitani i analizirani zakoni koje je trebalo mijenjati ili koji su mijenjani u navedenom periodu, zatim slati i obrađivani zahtjevi za slobodan pristup informaciji, sproveden je intervju s predstavnicima Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava i Ministarstva finansija i socijalnog staranja, i dvije fokus grupe s osobama s invaliditetom.

Na osnovu ukupne statistike i sagledavanja raspoloživih rezultata konstatovano je da su od ukupno **(4) aktivnosti** koje su predviđene Akcionim planom za oblast III i oblast IV, prema Vladinom izvještaju **realizovane (3)**, dok je **(1) aktivnost djelimično realizovana.** Međutim, nakon detaljne analize ustanovljeno je da su **(3) aktivnosti djelimično realizovane**, dok **(1) aktivnost uopšte nije realizovana, a nema potpuno realizovanih aktivnosti.** Ova ocjena, ponavljamo, data je u odnosu na obaveze preuzete ratifikacijom Konvencije UN o pravima osoba s invaliditetom. Pritom treba navesti da je u ovom Akcionom planu, odnosno Strategiji spojeno više oblasti iz Konvencije, tako se treća oblast u Strategiji definisana kao *Diskriminacija u postupcima pred nadležnim organima, privatnosti i porodičnim odnosima* **odnosi na više članova Konvencije među kojima su i ravnopravnost i nediskriminacija ((član 5 Konvencije) ili bi trebala biti imajući u vidu naziv oblasti u Strategiji koja može horizontalno obuhvatati sve oblasti Konvencije), jednako priznanje lica pred zakonom (član 12 Konvencije), pristup pravdi (član 13), poštovanje privatnosti (član 22) i poštovanje doma i porodice (član 23), dok se oblast četiri u Strategiji definisana kao *Diskriminacija u oblasti socijalne zaštite, adekvatnog***

životnog standarda, samostalnog života i života u zajednici **odnosi na dvije posebne oblasti Konvencije i to samostalni život i uključenost u zajednicu (član 19) i socijalna zaštita i adekvatan životni standard (član 28).**

U nastavku slijedi tabelarni prikaz ocjene realizacije mjera, s ključnim nalazima, i preporukama u odjeljku *Opis trenutnog stanja*. U Tabeli su sadržane mjere, aktivnosti, indikatori rezultata i nadležni organi, u originalu kako su navedene u Akcionom planu, s pratećom bojom u obliku semafora (**zelena = realizovano**, **narandžasta = djelimično realizovano** i **crvena = nerealizovano**), kako je to i navedeno u Vladinom Izvještaju.

Druga kolona sa lijeve strane *Aktivnost* i *Status realizacije* označava boje prenesene iz Izvještaja, dok kolona desno *Status realizacije* označava boje odnosno realni prikaz realizovanih aktivnosti na koje UMHCG ukazuje.

Realizovanih mjera prema ocjenama UMHCG datim u Alternativnom izvještaju nema. Ovu ocjenu svakako prati dato obrazloženje, odnosno detaljno opisan razlog takvog zaključka. Naime, u drugoj koloni sa lijeve strane zelenom bojom označene su one mjere i one aktivnosti za koje se od strane nadležnih organa procijenilo da su uspješno završene. Međutim, možemo konstatovati da u Izvještaju ne postoji detaljan opis, niti jasni indikatori i izvori verifikacije, odnosno lako provjerljive informacije i mjerljiv uticaj da bi se ove aktivnosti smatrale realizovanim, iako su ove konstatacije navedene i u prvom Alternativnom izvještaju i tada ukazano na neophodni način izvještavanja koji bi bio vjerodostojniji.

Djelimično realizovanim mjerama u Alternativnom izvještaju su ocijenjene one aktivnosti za koje se, bez obzira na izostanak nekih od mjerila (indikatori, detaljan opis, izvori verifikacije, i/ili uticaj), može zaključiti da u određenom nivou jesu realizovane.

Nerealizovanim mjerama u Alternativnom izvještaju ocijenjene su one aktivnosti koje nemaju jasan indikator rezultata ili su navedeni indikatori neuporedivo manji od ciljanog.

OBLAST III					
DISKRIMINACIJA U POSTUPCIMA PRED NADLEŽNIM ORGANIMA, PRIVATNOSTI I PORODIČNIM ODNOSIMA					
KLJUČNE MJERE	AKTIVNOST I STATUS REALIZACIJE prema Vladinom Izvještaju	INDIKATOR REZULTATA	NADLEŽNA INSTITUCIJA I ROK	OPIS TRENUTNOG STANJA / ocjena UMHCG	STATUS REALIZACIJE / ocjena UMHCG
Razmotriti preporuke iz Analize usklađenosti zakonodavstva u Crnoj Gori sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN o pravima lica sa invaliditetom	Izmijeniti Zakon o vanparničnom postupku	Izmijenjen Zakon/ unaprijeđene procesne radnje u postupku oduzimanja poslovne sposobnosti licu prema kome je pokrenut postupak oduzimanja poslovne sposobnosti	Ministarstvo o pravde, ljudskih i manjinskih prava (MPLJMP) I-IV kvartal 2020. Produžen I-IV 2021.	Prvobitno skrećemo pažnju da ključna mjera koja se odnosi na razmatranje preporuka iz Analize usklađenosti zakonodavstva u Crnoj Gori sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN o pravima lica sa invaliditetom (u daljem tekstu Analiza usklađenosti zakonodavstva) nije definisana na način koji je mjerljiv , što za posljedicu ima nejasno definisan cilj, kao i indikator ishoda i uticaja. U tom smislu, bilo koja aktivnost preduzeta u cilju sprovođenja ove mjere mogla bi se prema ovoj metodologiji ocijeniti kao učinkovita i dovoljna, iako možda nije imala nikakve ishode. Kada je u pitanju realizacija aktivnosti koja se odnosi na izmjene Zakona o vanparničnom postupku , važno je napomenuti da je poslednja izmjena Zakona izvršena u decembru 2019, a isti se počeo primjenjivati u januaru 2020. Do trenutka kreiranja ovog Izvještaja Zakon nije mijenjan, međutim, ne možemo isključiti mogućnost da će isti biti izmijenjen do kraja IV kvartala 2021, kao je i definisano Akcionim planom. Svakako, bez obzira na to poslednjim izmjenama Zakona o vanparničnom postupku ("Sl. list RCG ", br. 027/06	

od 27.04.2006, "Sl.list CG", br. 073/10 od 10.12.2010, 020/15 od 24.04.2015, 075/18 od 23.11.2018, **067/19 od 11.12.2019**) mijenjani su **član 35, stav 2 i 3, član 40, stav 2 i 3, član 42**, i dodata su dva nova člana, **član 42a i 42b**.

Tada su prihvaćeni samo neki, ali ne svi predlozi amandmana na Zakon, definisani od strane UMHCG, nakon uspostavljenog dogovora s tadašnjim Ministarstvom pravde, međutim i dalje određene norme ostaju sporne, odnosno neusklađene s Konvencijom zbog čega se ova mjera ne može smatrati potpuno realizovanom. Procesne radnje jesu unaprijeđene ali ne u mjeri koja garantuje odsustvo diskriminacije i potpuno poštovanje drugih principa ljudskih prava.

Ono što je svakako unapređenje u odnosu na prethodno zakonsko rješenje jeste, po prvi put, direktno propisana obaveza vještačenja i prisustva stranke o čijoj se poslovnoj sposobnosti odlučuje, kao i obavezna revizija rješenja o lišavanju poslovne sposobnosti (u slučaju djelimičnog lišavanja nakon najviše tri godine, a u slučaju potpunog lišavanja nakon najviše pet godina).

Međutim, najspornije je što ovaj zakon, kao ni matični (Porodični zakon) nije napravio razliku između stanja zdravlja i stanja invalidnosti, pa i u segmentu revizije polazi od „neophodnosti popravljanja stanja zdravlja“, čime i dalje polazi od pretpostavke da je invalidnost sinonim za odsustvo zdravlja, te da je uinvalidnost uzrok za „nesposobnost rasuđivanja“, zanemarujući interese i prava na osnovu *volje, želja, htjenja* kako to propisuje Konvencija. Ključna nedostajuća odredba odnosi se na i

dalje važeći institut zamjenskog odlučivanja umjesto odlučivanja uz podršku, pri čemu se takođe zanemaruju društveni faktori i njihov uticaj na sposobnost donošenja odluke, već se unaprijed i porije konkretne situacije u kojoj se odluka treba donijeti, procjenjuje nečija sposobnost donošenja odluka.

Dakle, osim Zakona o vapraničnom postupku, kao procesnog zakona, neophodno je potpuno izmijeniti Porodični zakon, kao matični zakon, da bi se u ovoj oblasti postigli standardi propisani Konvencijom.

Navedeno potvrđuju i preporuke iz Analize usklađenosti zakonodavstva u kojima se, između ostalog navodi da: „Potrebno je izmijeniti pravni režim lišenja poslovne sposobnosti koji je sadržan u Porodičnom zakonu i Zakonu o vanparničnom postupku, a koji podrazumijeva mogućnost oduzimanja pojedinih prava i sloboda licu o čijoj se poslovnoj sposobnosti odlučuje, a s obzirom na to da član 12. Konvencije izričito govori o obavezi države-potpisnice da obezbijedi osobi s invaliditetom uživanje poslovne sposobnosti ("legal capacity") bez diskriminacije. Nakon toga, potrebno je u ostalim posebnim zakonima izmijeniti odredbe koje propisuju poslovnu sposobnost kao uslov za priznanje ili uživanje pojedinih materijalnih ili procesnih prava i sloboda.

Ratifikacijom UN Konvencije o pravima osoba s invaliditetom Crna Gora se obavezala na promociju i osiguranje instituta podržanog odlučivanja, odnosno odlučivanja uz podršku, umjesto zamjenskog odlučivanja, tj. instituta oduzimanja poslovne sposobnosti i određivanja staratelja.

Institut oduzimanja poslovne sposobnosti je pravni institut koji bi se morao koristiti samo u krajnjim i izuzetnim situacijama, kada se na drugi način ne mogu zaštititi prava i interesi lica kojima je umanjena i ograničena sposobnost i mogućnost donošenja odluka i upravljanja sopstvenim životom – pravima i obavezama, ali nikada se ne bi smio primjenjivati zbog ličnog svojstva stranke u postupku – invalidnosti, odnosno oštećenja, niti na osnovu društvenih okolnosti koje vode do isključenosti već bi se upravo prepreke u donošenju odluka i samostalnosti trebale „nadomjestiti“ institutom podržanog odlučivanja.

Problematičnim smatramo i to što je u aktivnostima Akcionog plana izostala aktivnost koja bi se odnosila na izmjene i dopune Porodičnog zakona iako je u Analizi usklađenosti zakonodavstva konstatovano da isti nije usklađen sa standardima Konvencije UN o pravima OSI.

Shodno navedenom, na ovoj aktivnosti se mora i dalje raditi kako bi Zakon bio usklađen sa Konvencijom UN o pravima OSI.

Takođe, ostaje upitno da li su sudovi, imajući u vidu definisani rok u kojem su po službenoj dužnosti trebali pokrenuti postupke revizije rješenja po kojima su lica djelimično ili potpuno lišena poslovne sposobnosti, donijetih prije januara 2020, sproveli ovu zakonsku obavezu, zbpq čega je nepoznat i indikator ishoda.

Zbog navedenog, ovu aktivnost možemo okarakterisati kao **djelimično realizovanom** i to imajući u vidu činjenicu da smo navedene izmjene ocijenili pozitivnim, ali ne i dovoljnim.

Izmijeniti Zakon o izvršenju kazni zatvora, novčane kazne i mjera bezbjednosti

Izmijenjen Zakon u skladu sa preporukama *Analize usklađenosti crnogorskog zakonodavstva sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN.*

Zakon o izvršenju kazni zatvora, novčane kazne i mjera bezbjednosti je usaglašen sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN o pravima lica sa invaliditetom, samo u primjeni ovog zakona treba stvoriti uslove za ostvarivanje prava zatvorenika koja su lica sa invaliditetom. Ovim zakonom propisana su prava koja su jednaka za sve zatvorenike, kao i zabrana diskriminacije po osnovu rase, boje kože, nacionalne pripadnosti, društvenog

Ministarstva o pravde ljudskih i manjinskih prava (MPLJMP)

I-IV kvartal 2019.

Zakon o izvršenju kazni zatvora, novčane kazne i mjera bezbjednosti („Sl. List CG“, br. 036/15, 018/19) donijet je 2015, dok su izmjene izvršene u **martu 2019.** Izmjene se odnose na terminologiju koja se koristi u zakonu.

U Izvještaju se navodi da je Zakon izmijenjen u skladu sa preporukama Analize usklađenosti, sa čim se ne možemo složiti, posebno ako se uzme u obzir činjenica da se mijenjane odredbe uopšte ne odnose na OSI, što znači da ovaj Zakon mora biti mijenjan kako bi bio usklađen sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom kao i Konvencijom UN o pravima OSI. Konkretno sa članom 14 paragraf b) Konvencije kojim se predviđa obaveza države da osigura OSI koje su lišene slobode, da na osnovu jednakosti sa drugima, uživaju garancije u skladu sa međunarodnim pravom o ljudskim pravima i da se prema njima postupa u skladu s ciljevima i načelima ove Konvencije, uključujući kroz pružanje razumnih adaptacija, što svakako nije postignuto imajući u vidu odredbe Zakona koje se odnose na OSI a koje navodimo u nastavku:

...
Zatvorenici sa invaliditetom smještaju se na način primjeren vrsti i stepenu invaliditeta. (Član 27 stav 3)

...
Prilikom smještaja zatvorenika uzimaju se u obzir starost zatvorenika, dužina kazne, ranija osuđivanost, fizičko i mentalno zdravlje, zahtjevi za posebnim tretmanom, prebivalište, odnosno boravište uže porodice, njegova bezbjednost i bezbjednost drugih zatvorenika, kao i druge

ili etničkog porijekla, veze sa nekim manjinskim narodom ili manjinskom nacionalnom zajednicom, jezika, vjere ili uvjerenja, političkog ili drugog mišljenja, pola, rodnog identiteta, seksualne orijentacije, zdravstvenog stanja, invaliditeta, starosne dobi, imovnog stanja, bračnog ili porodičnog stanja, pripadnosti grupi ili pretpostavci o pripadnosti grupi, političkoj partiji ili drugoj organizaciji, kao i po osnovu drugih ličnih svojstava.

Lica sa invaliditetom koja borave u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija su uključena u sve sfere života u UIKS-i i imaju jednaka prava i obaveze, zajemčeno im je humano postupanje i

okolnosti od značaja za resocijalizaciju i reintegraciju u društvo. (Član 27 stav 5)

...

Prema iznemoglim licima, licima sa teškim invaliditetom i trudnicama, palica se može upotrijebiti samo ako neko od tih lica vatrenim oružjem, oruđem ili drugim opasnim predmetom ugrožava život drugog lica. (Član 165 stav 3)

U Izvještaju se u dijelu indikatora rezultata navodi da su zakonom propisana prava jednaka za sve zatvorenike, uključujući i zabranu diskriminacije po osnovu, invaliditeta. Međutim, u članu 27 stav 3 se navodi da se *Zatvorenici sa invaliditetom smještaju na način primjeren vrsti i stepenu invaliditeta*. Navedena norma je problematična, odnosno diskriminatorna jer ukazuje na to da se OSI zakonski gledano „tretiraju“ na način drugačiji nego što je to slučaj sa zatvorenicima bez invaliditeta, i to samo zbog vrste i stepena invalidnosti, a ne u odnosu na standarde ljudskih prava, posebno nediskriminaciju i ravnopravnost. Navedeno ne bi bilo „sporno“ da je formulacija drugačija, dakle, lično svojstvo može biti uključeno ali je akcenat svakako na preprekama s kojima se OSI suočavaju i koje ograničavaju ili onemogućavaju njihovu ravnopravnost s drugima. U tom smislu noprma je mogla glasiti, na primjer: *Prilikom smještanja zatvorenika s invaliditetom obezbijeduje se pristupačnost, i uvažavaju individualni zahtjevi zatvorenika koji se odnose na razumne adaptacije*. Iako je cilj norme bio da se obuhvati pitanje pristupačnosti i razumnih adaptacija, to nije učinjeno u

		poštovanje njihovog ljudskog dostojanstva, zatim jednako ostvarivanje prava na zdravstvenu zaštitu, te pristupačnost svim objektima – zatvorima u kojima borave pritvorenici odnosno zatvorenici, kao i obezbijeđeni su adekvatni uslovi boravka lica sa invaliditetom (prilazne rampe, sanitarije, sobe).		skladu sa principima ljudskih prava definisanih Konvencijom UN o pravima OSI. Navedeno znači da Zakon nije usklađen s osnovnim načelima Konvencije UN o pravima OSI, konkretno članom 3 koji se odnosi na načela i članom 5 koji se odnosi na ravnopravnost i nediskriminaciju. Imajući u vidu navedeno, bitno je istaći i činjenicu da opis Indikatora rezultata nije adekvatan s obzirom da Zakon uopšte nije mijenjan u dijelu koji se tiče prava OSI, stoga i ovu aktivnost ne možemo smatrati realizovanom. Uostalom, posebno je sporna ocjena uslova za zatvorenike s invaliditetom, imajući u vidu kapacitete UIKS-a i ZIKS-a i za zatvorenike bez invaliditeta. Uostalom, na osnovu izvještaja UMHCG Evropska komisija je i u svom Izvještaju o stanju u zemlji konatatovala nepristupačnost prostorija ZIKS-a za OSI.	
OBLAST IV					
DISKRIMINACIJA U OBLASTI SOCIJALNE ZAŠTITE, ADEKVATNOG ŽIVOTNOG STANDARDA, SAMOSTALNOG ŽIVOTA I ŽIVOTA U ZAJEDNICI					
KLJUČNE MJERE	AKTIVNOST	INDIKATOR REZULTATA	NADLEŽNA INSTITUCIJA I ROK	OPIS TRENUTNOG STANJA	STATUS REALIZACIJE
		Broj uspostavljenih usluga	Ministarstvo finansija i socijalnog staranja	Aktivnosti u ovoj oblasti nijesu dobro postavljene jer ne tretiraju direktno, odnosno specifično OSI, uključujući i djecu s invaliditetom i članove njihovih porodica.	

Uspostaviti, razviti i promovisati usluge iz sistema socijalne i dječje zaštite

Razvijanje, uspostavljanje i promovisanje usluga iz sistema socijalne i dječje zaštite

U toku 2019. godine 25 pružalaca usluga su dobila licencu za pružanje usluga iz oblasti socijalne i dječje zaštite. U toku 2020. godine 14 pružalaca usluga su dobila licencu za pružanje usluga iz oblasti socijalne i dječje zaštite. Trenutno postoji 56 licenciranih pružalaca usluga iz oblasti socijalne i dječje zaštite.

(MFSS)

I-IV 2019.
I-IV 2020.

Osim toga, **ne postoje podaci** o uslugama koje nijesu razvijene i koje jesu razvijene, to jeste **o odnosu razvijenih i nerazvijenih usluga**, tako da podaci koji su dati sve i da se odnose na OSI ne govore o indikatoru postignutih rezultata **jer ne ukazuju na činjenicu da li su obezbijedene sve potrebne usluge, koji je obuhvat ciljne grupe, koliko je trajanje usluge, finansijski okvir i ostalo.**

Podaci navedeni u dijelu indikatora rezultata dakle nijesu diferencirani u odnosu na usluge za OSI, već je naveden opšti podatak koji se odnosi na sve usluge, što znači da se ne može zaključiti koji je broj licenciranih usluga namijenjen za OSI specifično i koje od licenciranih usluga kao ciljnu grupu imaju i OSI, pored drugih ciljnih grupa, ukoliko ima takvih. Uostalom, činjenica da je navedena samo informacija o broju usluga i broju licenciranih pružalaca usluga ne ukazuje uopšte na sprovođenje usluga u praksi jer ne znači istovremeno i da su licencirani pružaoci usluga imali sredstva za njihovo sprovođenje u praksi.

Podaci o licenciranim pružaocima usluga dostupni su na sajtu Ministarstva finansija i socijalnog staranja (MFSS). U [Registaru licenciranih pružalaca usluga](#) se mogu pronaći podaci o: nazivu i sjedištu pružaoca usluga, broju, datumu i vrsti licence, roku važenja licence sa datumom početka primjene i prestanka važenja licence, kao i podaci o obnavljanju, suspenziji i oduzimanju licence. Međutim, podaci u Registru nijesu adekvatno

				<p>sumirani pa je jako teško, uprkos dostupnosti podataka, doći do sumarnog podatka o broju licenciranih pružalaca usluga. Kako se navedeni Registar nigdje u Izvještaju ne pominje, preporučujemo da se zbog kvalitetnijeg i sveobuhvatnijeg izvještavanja ovi podaci sistematizuju i linkuju kako bi bili dostupni za širu javnost. Shodno navedenom, ova aktivnost može biti tretirana kao djelimično realizovana i to samo zbog javno dostupnih informacija poznatih UMHCG i na osnovu ocjena ciljne grupe dobijenim kroz fokus grupe. Međutim, i usluge koje su na raspolaganju od strane države i lokalnih samouprava uglavnom se odnose na rezidencijalni smještaj, ili dnevne boravke, a ako je riječ o uslugama podrške za život u zajednici onda se one uglavnom pružaju kroz projekte NVO, za ograničen broj korisnika, u ograničenom vremenskom trajanju i s ograničenim iznosom sredstava.</p>	
<p>Omogućiti sistematsko i organizovano stručno usavršavanje pružalaca usluga za lica sa invaliditetom i stručnih radnika i</p>	<p>Obuka stručnih radnika i stručnih saradnika u sistemu socijalne i dječje zaštite;</p>	<p>Broj obuka i broj obučениh stručnih radnika i stručnih saradnika Realizovano je 5 programa obuke za stručne radnike, stručne saradnike i saradnike. Obuke organizovane od strane autora programa. 119 učesnika uspješno prošlo obuke. 1. U 2020. godini</p>	<p>Ministarstvo finansija i socijalnog staranja (MFSS) Zavod za socijalnu i dječju zaštitu</p>	<p>Aktivnosti osim što same po sebi nijesu dobro postavljene jer ne tretiraju direktno OSI, nijesu ni mjerljive. Tako npr. aktivnost koja se tiče obuka stručnih radnika i stručnih saradnika u sistemu socijalne i dječje zaštite može značiti da je realizovana, bez obzira na ukupan broj obuka koje su realizovane, što naravno nije ispravno jer se na opisan način ne vidi obuhvat u odnosu na broj stručnih radnika zaposlen/angažovan u sistemu socijalne i dječje zaštite, niti stepen realizacije obuka u odnosu na broj akreditovanih i sl. Objašnjenje o realizaciji mjere nije zadovoljavajuće iz razloga što se u dijelu <i>Indikator rezultata</i> navodi da je realizovano pet programa obuke za stručne radnike,</p>	

**saradnika u
socijalnoj i
dječjoj zaštiti.**

realizovana je „Osnovna obuka za pružanje usluge pomoć u kući djeci i mladima sa smetnjama u razvoju i odraslim licima sa invaliditetom“.

Obuku su organizovali autori Programa.

Program je realizovan u periodu od 29. do 30. maja 2020.

Obuku je pohađalo 15 stručnih radnika

2. Trening program za zaposlene u oblasti socijalne i dječje zaštite na opšte teme iz oblasti ljudskih prava djece s invaliditetom i osoba s invaliditetom. Obuku su organizovali autori Programa. Program je realizovan u periodu od 28. do 31. jula 2020. Obuku je pohađalo 15 stručnih radnika.

3. Trening program za zaposlene u oblasti socijalne i dječje zaštite na opšte teme iz oblasti

(ZSDZ)

I-IV 2019

I-IV 2020

stručne saradnike i saradnike. Međutim, u daljoj razradi, detaljnije se pominju samo četiri obuke, dok o petoj obuci nema informacija. Takođe, u izvještaju nema izvora verifikacije kao dokaza o realizaciji obuka koje su navedene. Podaci o obukama su uopšteni, nijesu potpuni jer nijesu navedeni podaci o broju i rodnoj strukturi učesnika/ca. S obzirom na to da su navedeni samo kvantitativni podaci o obukama, ne može se zaključiti da su ove obuke bile namijenjene samo za stručne radnike kopji rade s OSI ili rade i s OSI pored drugih potencijalnih korisnika prava.

Obuka 1. „[Osnovna obuka za pružanje usluge pomoć u kući djeci i mladima sa smetnjama u razvoju i odraslim licima sa invaliditetom](#)“. Obuka je realizovana u terminu koji je naveden, međutim, ne mogu se pronaći podaci o broju i rodnoj strukturi učesnika/ca koji/e su pohađali/e obuku.

Obuka 2. „[Trening program za zaposlene u oblasti socijalne i dječje zaštite na opšte teme iz oblasti ljudskih prava djece s invaliditetom i osoba s invaliditetom](#)“ Realizovana u terminu koji je naveden, ali kao i u prethodnom slučaju, obuka nije llinkovana a podaci koji su dostupni na sajtu Zavoda za socijalnu i dječju zaštitu (ZSDZ) nijesu sveobuhvatni.

Obuka 3. „Trening program za zaposlene u oblasti socijalne i dječje zaštite na opšte teme iz oblasti ljudskih prava djece s invaliditetom i osoba s invaliditetom.“ Realizovano kao što je i navedeno. Međutim, u nazivu obuke postoji greška jer se zapravo se radi o „[Treningu za stručne radnike/ce i saradnike/ce o usluzi personalne](#)

ljudskih prava djece s invaliditetom i osoba s invaliditetom. Obuku su organizovali autori Programa. Program je realizovan u periodu od 14. do 17. decembra 2020. Obuku je pohađalo 18 stručnih radnika.

4. Program Pomoć u kući. Obuku su organizovali autori Programa. Program je realizovan u periodu od 22. do 23. decembra 2020. Obuku je pohađalo 14 stručnih radnika.

[asistencije](#)“ na šta je UMHCG ukazivalo u svojim pisanim komentarima tokom izrade Izvještaja međutim MPLJMP nije prihvatilo sugestiju iako se čak radi o Programu obuke koji je UMHCG i akreditovalo.

Obuka 4. „Program Pomoć u kući.“ Obuka takođe nije linkovana, niti se se podaci o istoj mogu pronaći u kalendaru na sajtu ZSDZ. Navedeno znači da ne postoje dokazi o realizaciji ove obuke.

Imajući u vidu navedeno, ova aktivnost može biti tretirana kao **djelimično realizovana**.

Kroz sprovođenje istraživanja za izradu *Alternativnog izvještaja o realizaciji Akcionog plana za implementaciju Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2017 – 2021. za 2019. i 2020. za oblast III - Diskriminacija u postupcima pred nadležnim organima, privatnosti i porodičnim odnosima i oblast IV - Diskriminacija u oblasti socijalne zaštite, adekvatnog životnog standarda, samostalnog života i života u zajednici* cilj je bio napraviti osvrt na aktivnosti realizovane u ovom periodu, pa su imajući to u vidu prikupljeni i dodatni podaci i informacije od strane samih OSI i predstavnika/ca Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava i Ministarstva finansija i socijalnog staranja, koja su bili nadležne institucije za sprovođenje aktivnosti iz navedenih oblasti. Intervju i fokus grupa su rađene na osnovu unaprijed pripremljenih pitanja, odnosno smjernica.

FOKUS GRUPE SA OSI

U fokus grupama je učestvovalo 19 osoba, od čega su sve bile OSI, kako je i planirano istraživanjem. Od ukupnog broja učesnika bilo je 11 muškaraca i 8 žena. Struktura po gradovima je sljedeća:

Grad	Broj učesnika (OSI)	Muškarci	Žene
Bijelo Polje	10	6	4
Podgorica	9	5	4
Ukupno:	19	11	8

Kada je u pitanju starost ispitanika u fokus grupi su učestvovali OSI od 23 i više godina, različitog obrazovnog i radnog statusa.

Prvo pitanje, kao uvod u fokus grupu, odnosilo se na to ***koliko su učesnici upoznati s izradom strateških dokumenata u oblasti prava osoba s invaliditetom, i da li na neki način učestvuju u njihovoj izradi.*** Na navedeno su dominantno odgovarali **da nisu upoznati s izradom ovih dokumenata, pa da samim tim nisu ni učestvovali u njihovoj izradi.** Kao razloge za to su navodili da ili nisu bili informisani o tome ili da se sami nisu interesovali za ovu temu. Samo je jedan učesnik naveo da je prije više godina bio učesnik u izradi jednog dokumenta kojem ne zna tačan naziv. Takođe su pojedinci naveli da su možda indirektno uticali kroz neka istraživanja ili kroz aktivnosti NVO, ali da direktno nisu bili pitani. Ono što su takođe istakli jeste da o ovoj temi najviše saznaju od NVO sektora (bilo kroz zaposlenje i rad, bilo kroz učešće u različitim aktivnostima).

Kao odgovor na drugo pitanje koje je glasilo ***Kako ocjenjujete kvalitet strateških dokumenata u oblasti prava OSI i ima li nekih pozitivnih aspekata,*** učesnici su dominantno naveli da uglavnom **nisu upoznati sa tim** koji strateški dokumenti postoje **i koji je njihov sadržaj, pa ne mogu ni ocjenjivati njihov kvalitet.** Neki od učesnika su rekli da je osjetno bolji položaj OSI u odnosu na raniji period i da tome sigurno jesu doprinjele različite strategije, ali da je situacija daleko od idealne, naročito kada je riječ o diskriminaciji. Smatraju da su OSI prilično neosnažene da se bore za svoja prava i da često trpe umjesto da prijavljuju neregularnosti, naročito u radnom odnosu. Takođe, odgovorili su da misle da Crna Gora ima dobar strateški okvir, ali da je primjena loša – stepen realizacije aktivnosti nije kakav bi trebao biti, NVO je nosilac većeg broja aktivnosti nego što bi trebao biti, a zasluge za aktivnosti NVO sektora, kako smatraju, preuzima država. Generalna zamjerka se odnosila na to da dokumenta koja se odnose na zaštitu prava OSI „fino zvuče, ali da su rezultati nevidljivi“.

Na pitanje ***kako ocjenjujete djelovanje države u oblasti sprečavanja diskriminacije OSI,*** učesnici su navodili djelovanje nije na nivou na kojem bi trebalo biti. Diskriminacija OSI je jako zastupljena po više osnova i ono što smeta je to što

vide da se jako obrazovane OSI ne mogu zaposliti, kao i da oni koji imaju adekvatne kompetencije za određeno radno mjesto ne mogu istom pristupiti, upravo zbog diskriminacije. Takođe su smetnja i formalne procedure za ostvarivanje pojedinih prava koje često nisu fer. Pored toga, učesnici smatraju da su o svojim pravima više saznali od NVO sektora nego od države. Sumirano, mišljenja su da država ne ulaže dovoljno napora za sprečavanje diskriminacije OSI i da pojedina važna, ali sitna djelovanja neće dovesti do poboljšanja položaja ove populacije. Takođe naglašavaju da je primjera diskriminacije u praksi mnogo. Svi pozitivni naponi koji dolaze u ovom smislu dolaze od strane NVO sektora.

Naredno pitanje se odnosilo na to **da li opština u kojoj žive ispitanici ima usvojen Lokalni akcioni plan za zaštitu od diskriminacije OSI i promociju njihove jednakosti**, na šta su ispitanici iz Bijelog Polja rekli da su čuli da njihova Opština ima Akcioni plan za zaštitu OSI od diskriminacije, ali da njegova primjena nije dobra. Takođe, uglavnom su upoznati s pojedinim segmentima akcionih planova, ali ne i cijelim dokumentima. Smatraju da u praksi pomaka ima, ali su oni spori. Ono što su takođe istakli jeste da OSI i nisu svjesni toga šta sve diskriminacija predstavlja. Obično pod ovim pojmom smatraju situaciju kada im neko nešto obeća, pa to ne ostvari, a nisu svjesni toga da diskriminacija u stvari predstavlja nejednako postupanje ili propuštanje postupanja zbog nekog ličnog svopjstv, kao što je invalidnost, pa prema tome nekada ne razumiju da je nepristupačnost objekata, nepristupačnost informacija, nepostojanje taktilnih traka, itd. Vid diskriminacije Ispitanicima iz Podgorice nije bilo poznato da postoji neki lokalni akcioni plan u ovoj oblasti.

Dalje, kada su upitani **da li su upoznati sa svojim pravima u oblastima privatnosti i porodičnih odnosa, kao i pravima u oblasti socijalne zaštite, adekvatnog životnog standarda, samostalnog života i života u zajednici**, učesnici fokus grupa su navodili da jesu upoznati s pravima u oblasti prvatnosti i porodičnih obaveza, ali da sa drugim setom prava i ne baš – djelimično su upoznati ili nikako, dok je samo jedan učesnik skoro sasvim upoznat s njima. Ono što naročito smatraju nepravednim u praksi je ostvarivanje prava na materijalna davanja – teško se ostvaruju, a ostvarivanje novih prava ili blaga promjena životne situacije obično povlači za sobom gubitak prethodno ostvarenog prava. Naročito su vidljivi problemi u ostvarivanju prava na adekvatan životni standard jer su materijalna davanja niska i nisu u skladu s potrebama, ne samo s npr. potrošačkom korpom, već i realnim potrebama koje proizilaze iz invaliditeta (direktnim ili indirektnim).

Nakon toga, ispitanici su pitani **kako ocjenjuju zakonske garancije i mehanizme zaštite od diskriminacije u ovim oblastima, da li su u adekvatnoj mjeri garantovana prava OSI u ovim oblastima i ako jesu šta je to dobro, a ako nijesu šta nedostaje ili nije definisano na adekvatan način**. Na ovo pitanje, većina ispitanika je smatralo da mehanizmi zaštite nisu dovoljno dobri i da iako postoje određene zakonske garancije u praksi ih je vrlo teško ostvariti. Jedan od učesnika smatra da se u zakonima uvijek može pronaći neki član koji je dobra osnova za angažovanje advokata i da se može dobiti pozitivan ishod na sudu, ali je stav većine da je taj proces iscrpljujući i da OSI stalno vrti u krug u procesu ostvarivanja zakonski garantovanih prava.

Na pitanje **šta su dominantne asocijacije učesnika na pravo na porodični život OSI, pravo na privatnost, pravo na samostalni život, adekvatan životni standard**, asocijacije koje su navodili su: zakoni Švedske i plata od 800€, samostalnost, autoritet, bračni odnosi, osnivanje porodice, preživljavanje, strah, usluge podrške, finansije, krediti, samostano razmišljanje i djelovanje, nemiješanje u privatni i lični život, pravo na grešku, pravo na kretanje, zabrana zlostavljanja i drugih vrsta nasilja, borba za samostalnost koja djeluje nemoguća, posjedovanje osnovnih stvari za život...

Nakon toga, učesnici su pitani **kome bi se oni obratili kada bi željeli ostvariti ili zaštititi neko od ovih prava** i tom prilikom su rekli da se dominantno obraćaju NVO sektoru, dok je povjerenje u državu nisko. Takođe, kao iskustvo su prenijeli da im se u institucijama često kaže da nemaju neko pravo, a da samo upornima priznaju ostvarenje istog. Mada, kada se obraćaju institucijama, to obično bude CSR ili ponekad lokalna samouprava. Ono što je učesnicima djelovalo primamljivo jeste porodično savjetovište u kojem bi htjeli da se informišu o pravima i mogućnostima za osnivanje sopstvene porodice.

Za kraj fokus grupe, učesnicima je traženo da navedu ono **što bi bilo neophodno uraditi u narednom periodu, kao i šta bi trebala da uradi država, šta lokalna samouprava, šta NVO, a šta mediji**. Odgovori na ovo pitanje su predstavljeni na kraju dokumenta.

INTERVJU S PREDSTAVNICIMA MINISTARSTAVA

Kada je riječ o sastanku sa resornim ministarstvima, na intervjuu su diskutovana pitanja koja su se odnosila na primjenu prava u praksi iz navedenih oblasti.

Prije svega, ispitanicima je postavljeno pitanje da s obzirom na to da *Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom* u oblasti **samostalnog života i života u zajednici** definiše da se pod diskriminacijom smatra:

- 1) ograničavanje izbora mjesta stanovanja licu sa invaliditetom time što **prilikom prelaska iz jednog mjesta stanovanja u drugo može izgubiti pravo na stanovanje odgovarajućeg standarda u smislu zakona kojim se uređuje socijalno stanovanje**, kao i **podršku za život u zajednici**, u skladu sa propisima kojima se uređuje socijalna i dječja zaštita, **da li su sprovođene neke aktivnosti u ovom segmentu u saradnji s ranijim Ministarstvom održivog razvoja i turizma ili sadašnjim Ministarstvom ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, kao i s lokalnim samouprava i Upravom za statistiku?**

Na ovo pitanje, iz MFSS smo dobili odgovor da je socijalno stanovanje u nadležnosti lokalnih samouprava, te da oni ne mogu imati podatke o ostavarivanju i gubljenju prava na usluge, kao ni njihovoj kontroli. Navedenu konstataciju smatramo neprihvatljivom jer država mora stvoriti sistem koji funkcioniše i obezbijediti životni standard na bilo kom mjestu, odnosno na

cijeloj svojoj teritoriji. U tom smislu, mora postojati nadležni organ ili institucija na državnom nivou zadužena za planiranje i praćenje politika u ovoj oblasti. Takođe, odgovoreno je da se ne obavljaju razgovori i sastanci na ovu temu s gore navedenim institucijama.

Na sledeće pitanje, **da li se prate migracije OSI i informacije u vezi s pristupačnošću stana i usluga u zajednici**, predstavnik MFSS je naglasila da MFSS nema uvid u odgovor na pitanje o gubljenju prava na tu uslugu. Kada je riječ o uslugama podrške za život u zajednici, iako nemaju konkretne podatke, niti žale korisnika, kao ni informacije od centara za socijalni rad, pretpostavka je da je moguće da je nekad došlo do gubljenja prava na uslugu nakon selidbe na koju je prethodno ostvareno pravo.

Dalje, s obzirom na to da se pod diskriminacijom smatra i 2) nesprovođenje i nepreduzimanje posebnih mjera na uspostavljanju i pružanju podrške za život u zajednici licima sa invaliditetom, u skladu sa propisima kojima se uređuje socijalna i dječja zaštita; i

2) uskraćivanje pružanja podrške za život u zajednici u mjeri u kojoj je objektivno utvrđeno da je ona potrebna za samostalan život lica sa invaliditetom, u skladu sa propisima kojima se uređuje socijalna i dječja zaštita, ispitanice su upitane **da li u ovom segmentu MFSS prikuplja informacije o raspoloživosti usluga na lokalnom i državnom nivou, broju korisnika, trajanju i obimu usluge i da li se procjenjuju potrebe osoba s invaliditetom za uslugama?**

Ovdje je rečeno da sve vrste analiza, istraživanja, procjena potreba i sl. radi Zavod za socijalnu i dječju zaštitu, te da MFSS nema nadležnost u izrađivanju procjene potreba OSI za uslugama. Takođe, ZSDZ je samostalni organ nad kojim MFSS ne vrši nadzor. Ono što MFSS posjeduje od registara jeste **registar o pružaocima usluga** u okviru čega im je poznato kom broju korisnika pružaoci obezbjeđuju konkretnu uslugu u okviru svoje organizacije. Međutim, u praksi postoje i nelicencirani pružaoci usluga o čemu nemaju evidenciju. MFSS ne posjeduje podatke o raspoloživosti usluga na lokalnom i državnom nivou, trajanju i obimu usluga. Ne postoje podaci o potrebama OSI za uslugama jer OSI još uvijek ne podnose zahtjeve centrima, a takvi zahtjevi bi olakšali planiranje potreba za istim.

Na pitanje na koji način se planira budžetiranje usluga, predstavnik je dala odgovor da se to radi na osnovu ranijeg iskustva. Donosioci odluka komuniciraju s direktoratom u vezi s predlozima za finansiranje pojedinačnih stavki, ali u krajnjem sami donose odluku. Kada je riječ o tome na koji se način odlučuje za koje će se usluge raspisati javni poziv (mimo poziva za NVO), a za koje ne, odgovor se odnosio na to da se javni pozivi raspisuju za usluge za koje je uvrđena cijena.

Dalje, postavljeno je pitanje o tome **da li država planira da radi procjenu troškova nastalih zbog invaliditeta, kako direktnih tako i indirektnih, na osnovu obaveze koju propisuje Konvencija u članu 28**, na šta je odgovoreno da procjenu

troškova kao i sve ostale analize radi ZSDZ. Takođe, prije izvjesnog perioda je u ZSDZ početo s izradom analize o procjeni potreba OSI, ali analiza nije završena.

Na pitanje **zašto do sada nije usvojena strategija deinstitucionalizacije koja je bila preporuka Komiteta UN o pravima OSI, i koja se ponavlja u izvještaju EK već par godina**, iz MFSS je odgovoreno da planiraju donošenje ove strategije u 2022.

Nakon toga, ba pitanje **koje radnje preduzimaju iz nadležnosti ministarstava za zaštitu prava OSI kada je u pitanju zaštita privatnosti i ličnih podataka, posebno lična korespodencija i na koji način se štite podaci u vezi sa statusom OSI (podaci o vrsti i stepenu oštećenja), te kako se distribuiraju podaci između organa**, predstavica MPLJMP je na pitanje odgovorila da je zaštita podataka u nadležnosti drugog direktorata. U MFSS-u nemaju baze podataka, ali kada prosleđuju informacije o nekim licima čije podatke imaju ili su ih dobili od drugih organa, vrlo vode računa o zaštiti istih (npr. imena se navode samo inicijalima i sl.). U izuzetnim situacijama se dostavljaju konkretna imena ali uz adekvatno obrazloženje (npr. iz kabineta premijera su tražene informacije o korisnicima određenih prava, na šta im nije odgovoreno na način na koji su tražili, upravo radi zaštite podataka). Takođe, zainteresovanim stranama se često šalju informacije o licenciranim pružaocima usluga i broju korisnika, ali ni u kom slučaju i o imenima korisnika.

Potom, na pitanje **da li planiraju aktivnosti koje se odnose na promociju i zaštitu prava OSI u oblasti privatnih i porodičnih odnosa**, iz MPLJMP su naveli da trenutno nemaju planove za aktivnosti koje se odnose na promociju i zaštitu prava OSI u oblasti privatnih i porodičnih odnosa. Iz MFSS-a su naveli da promocija nije u njihovoj nadležnosti, ali da centri za socijalni rad promovišu usluge hraniteljsva, naročito specijalizovanog hraniteljstva. Da li će MFSS u narednom periodu uzeti ulogu u promociji aktivnosti nije sigurno, ali se do sada time nije bavilo. Do sada su to uglavnom radili CSR i ZSDZ. Ideja koja je trenutno aktuelna jeste da se organizacije na lokalnom novou informišu o tome na koji način se mogu licencirati za usluge koje pružaju.

Na sledeći set pitanja **koja se podrška pruža OSI prilikom zasnivanja porodice i da li su planirane izmjene porodičnog zakonodavstva imajući u vidu da je neusklađeno s Konvencijom (u segmentu sklapanja braka, roditeljsko pravo/produženo roditeljsko staranje, usvojenje, porodični smještaj i hraniteljstvo – koliko je djece s invaliditetom u hraniteljskim porodicama u odnosu na ukupan broj djece koje su na hraniteljstvu, starateljstvo (centar za socijalni rad kao predlagač oduzimanja poslovne sposobnosti i stručni radnici kao staratelji), imovinski odnosi (koja je uloga CSR u situacijama kada se desi oduzimanje poslovne sposobnosti, na koji način se vrši kontrola nad zabranom zloupotrebe imovine), itd.)? Da li je bilo primjera iz prakse koji su ukazivali na probleme u ovom smislu**, predstavica MPLJMP je navela da za narednu godinu nije planirana izmjena Porodičnog zakona, što ne znači da je neće biti. Jedine izmjene koje su za sada u najavi su one koje se odnose na registrovano partnerstvo istopolnih parova. Obično se krajem godine daju

predlozi za izmjenu zakona, što početkom naredne godine ide kao predlog prema Vladi, a što ona uvrštava u svoj Program rada koji se okvirno donosi u januaru ili februaru. Međutim, postoje i odstupanja od toga, a sve zavisi od inicijativa koje stižu u tom smislu. Ono što se u konkretnom zakonu odnosi na OSI jeste zabrana sklapanja braka licima kojima je oduzeta poslovna sposobnost, što je prepreka za zasnivanje bračnih odnosa pa samim tim i ostvarenje drugih povezanih prava. MPLJM ima ulogu u periodičnom preispitivanju razloga za oduzimanje poslovne sposobnosti, što je istaknuto kao pozitivna promjena. Takođe, ovo Ministarstvo ne pruža zaštitu korisnicima, već se to obezbjeđuje preko centara za socijalni rad.

U MFSS-u će se planirati izmjene Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti na osnovu predstojećih reformi. Konkretno, ZSDZ trenutno radi na analizi potreba izmjena ZSDZ, nakon čega će se evidentirane potrebe uvrstiti u Program rada Vlade za narednu godinu. Ovim predlozima izmjena će doprinjeti i *Mapa puta* koja se radi u saradnji sa UNICEF-om. Dalje, na pitanje o procjeni poslovne sposobnosti korisnika, odgovoreno je da su zaposleni CSR ranije davali takve procjene, ali da to više ne rade jer su prošli kroz adekvatne obuke na ovu temu. Na kraju, staraoci osobama kojima je oduzeta poslovna sposobnost su ti koji vode računa o korišćenju imovine svojih „štićenika“ – nekada su to članovi porodice, prijatelji ili druge osobe od povjerenja, a mogu biti i zaposleni u CSR, te s toga uloga u kontrolisanju imovine i odgovornost u tom smislu pripada njima. Do sada se MFSS niko nije žalio po ovom pitanju, kao ni MPLJMP, a takve žalbe uglavnom stižu na adresu CSR.

Dalje, na pitanje **posjeduju li podatke o broju OSI koje su lišene poslovne sposobnosti**, iz MPLJMP je odgovoreno da po zahtjevu dobijaju podatke od CSR o broju lica koja su lišena poslovne sposobnosti. Jedinствена baza ne postoji u Ministarstvu, pa tako i nemaju podatak o ukupnom broju takvih lica, niti se MPLJM redovno šalju ažurirani podaci. Zakonima nije predviđeno čije je nadležnost formiranje i ažuriranje ovakve baze. Prema poslednjim podacima koje je MPLJMP dobilo od nekadašnjeg MRSS, u januaru 2019. je u CG bilo 685 odoba kojima je potpuno ili djelimično oduzeta poslovna sposobnost.

Na naredno pitanje **da li znaju na koji način se faktički sprečavaju bračni i porodični odnosi ljudi koji su smješteni u ustanovama, tj. da li se vrši sterilizacija**, predstavnik MFSS je odgovorila da se u septembru ove godine radila mini analiza na ovu temu i shodo upitniku koji je poslat svim direktorima ustanova, dobijen je odgovor da nije bilo niti prinudne sterilizacije niti sprečavanja brakova poslednjih godina.

Dalje, kada se postavilo pitanje **koje postupke preduzimaju institucije kada je u pitanju skrivanje, zapuštanje i zanimarivanje djece s invaliditetom i pružaju li se u tom slučaju servisi podrške**, iz MFSS je odgovoreno da konkretne postupke ne preduzimaju oni već CSR. Bilo je slučajeva zanemarivanja i zapuštanja djece, a o tome se saznaje jedino po prijavi. Nakon toga, voditelj slučaja prati porodicu, vrši analizu situacije, procjenu, itd. Izvještaji o navedenom se MFSS dostavljaju samo po zahtjevu.

Na naredno pitanje **da li imaju informacije od centara o tome da li je bilo odvajanje djeteta od roditelja prilikom razvoda braka na osnovu invaliditeta jednog od roditelja**, odgovoreno je da u ministarstvima nemaju informaciju da se ikada desilo da dijete pri razvodu braka ne pripadne roditelju samo po osnovu njegovog invaliditeta.

Na pitanje **imaju li podatke o tome koliko je djece s invaliditetom mlađe od tri godine smješteno u ustanovama**, iz MFSS je naglašeno da je po Zakonu zabranjeno smještanje djece mlađe od tri godine u ustanove i da to važi za svu djecu jednako, bez obzira na invaliditet. Prema njihovim informacijama, nema djece u tom uzrastu koja su smještena u institucijama.

Pored toga, ispitanice su pitanje **šta se u ministarstvima planira od mjera u ovim oblastima za naredni period**. MPLJMP do kraja ove godine nije planiralo izmjene i dopune zakona, a planove o aktivnostima koje će realizovati kreiraju samoinicijativno, dok u MFSS planiraju izradu Strategije o deinstitucionalizaciji i planove transformacija ustanova. Trenutno su u fazi traženja eksperata koji će izraditi ove strategije i planove čije je usvojenje planirano za 2022. Takođe, jedan od planova se odnosi na uvođenje materijalne naknade za roditelje koji su OSI. Takođe, trenutno se radi na formiranju jedinstvenog tijela vještačenja.

Na kraju, na pitanje **da li su razmatrali Izvještaj EK u oblasti prava OSI i da li planirate neke aktivnosti dinamičkim planom**, iz oba ministarstva je odgovoreno da su razmatrali Izvještaj EK, a konkretne planove aktivnosti još uvijek nemaju.

PREPORUKE ZA DALJA POSTUPANJA PRILIKOM IZRADE STRATEŠKIH DOKUMENATA ZA OSI

Na kraju, u analizi sprovedenog istraživanja su navedeni predlozi za poboljšanje stanja u odnosu na dalja postupanja prilikom izrade strateških dokumenata za OSI na osnovu sistematizovanih podataka. U tom smislu **daju se opšte preporuke**:

- Sprovoditi kampanje podizanja svijesti o pravima OSI koje potenciraju prihvatanje invaliditeta i promociju mogućnosti i sposobnosti OSI, odnosno njihovog doprinosa društvenoj zajednici;
- Unaprijediti zakonodavstvo koje tretira prava OSI u skladu s Konvencijom o pravima OSI u svim oblastima i ukloniti diskriminatorne pravne norme, te pojednostaviti procedure i stvoriti uslove za ostvarivanje prava OSI;
- Informisati i osnažiti OSI za ostvarivanje prava, naročito prava na usluge iz oblasti socijalne i dječje zaštite, i veće zalaganje za sopstveni status;
- Sistemsko i plansko uklanjanje barijera s kojima se suočavaju OSI uz adekvatno planiranje budžeta za sprovođenje politika i mjera;

- Osigurati dugoročno i kontinuirano zapošljavanje OSI uz praćenje standarda njihovog života i uslova rada;
- Materijalna davanja po osnovu invaliditeta moraju pratiti životne troškove koji proizilaze iz invaliditeta;
- Ulagati značajne napore u organizovanju i finansiranju usluga i drugih servisa podrške za život u zajednici, naročit od strane lokalnih samouprava;
- Sprovoditi sistemski deinstitucionalizaciju, te omogućiti izbor i raznovrsnost usluga za OSI;
- Usluge podrške za život u zajednici OSI treba planirati na osnovu procjena potreba potencijalnih korisnika pojedinačno, uz obezbjeđivanje kontinuiteta i raznovrsnosti usluga;
- Potrebno je poseban akcenat staviti na razvoj usluge personalne asistencije kao uslugu koja se redovno finansira iz državnog budžeta, koja se sprovodi po međunarodnim standardima i principima PA;
- Obezbijediti finansijski okvir za pružanje i razvoj svih drugih usluga podrške za život u zajednici za OSI.

Dodatno, OSI koje su učestvovala na fokus grupama su dale sledeće preporuke:

- Konsultovati OSI o njihovim potrebama prije donošenja zakonskih propisa;
- Redovno saradivati sa reprezentativnim organizacijama osoba s invaliditetom;
- Uraditi analizu svih zakonskih propisa, pa ih uskladi s aktuelnim potrebama OSI;
- Obezbijediti veći stepen odgovornosti pojedinaca u državnoj upravi, za djelovanje i nedjelovanje;
- Omogućiti veća zapošljavanja OSI radi njihovog adekvatnijeg životnog standarda i veće socijalne uključenosti;
- Obezbijedi finansijsku podršku OSI zbog uvećanih troškova života nastalih kao posljedica invalidnosti/invaliditeta;
- Omogućiti usluge za OSI koje će država redovno finansirati;
- NVO da ima veću ulogu u zagovaranju prava, a ne u sprovođenju politika koje su obaveza države.

SPISAK SKRAĆENICA:

AP – akcioni plan

CSR – centar za socijalni rad

MFSS – Ministarstvo finansija i socijalnog staranja

MPLJMP – Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava

NVO – nevladina organizacija

OOSI – organizacije osoba s invaliditetom

OSI – osoba/osobe s invaliditetom
ZSDZ – Zavod za socijalnu i dječiju zaštit

Ministarstvo finansija i socijalnog staranja

*Projekat OsamoStall se! sprovodi **Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore** uz finansijsku podršku **Ministarstva finansija i socijalnog staranja** posredtvom Konkursa za NVO u 2020. Sadržaj ovog materijala isključiva je odgovornost UMHCG.*